

De positie van de deeltijdwerker in de sociale zekerheid

DRS. R. M. A. JANSWEIJER*

Naast het creëren van nieuwe arbeidsplaatsen zal het economisch beleid in de komende jaren op herverdeling van arbeid zijn gericht. Dat betekent dat bestaande belemmeringen voor deze herverdeling zullen moeten worden weggenomen. De consequentie daarvan is dat de rechtspositie van deeltijdwerkers in de sociale zekerheid moet worden herzien. De auteur onderzoekt in dit artikel de huidige rechtspositie van deeltijdwerkers in de sociale zekerheid en toetst deze aan het criterium van gelijke behandeling van kostwinnershuishoudingen en tweeverdienershuishoudingen, en van gehuwden en ongehuwden. Hij concludeert dat in verschillende regelingen geen gelijke behandeling plaatsvindt. Ook in de nieuwe voorstellen voor integratie van werknemersverzekeringen in één loondervingswet komen kostwinnersbepalingen voor die herverdeling van arbeid belemmeren. De auteur sluit het artikel af met een eigen voorstel, waarin de discriminatoire werking wordt voorkomen.

Inleiding

In verband met deeltijdarbeid zijn twee soorten van maatschappelijke ontwikkelingen van belang, namelijk die op de arbeidsmarkt en de sociaal-culturele ontwikkelingen in de richting van individualisering en emancipatie.

Tot circa 1990 mag op demografische gronden een jaarlijkse trendmatige groei van het arbeidsaanbod worden verwacht van 50.000 à 60.000 mensjaren. Na 1990 treedt een stabilisatie op 1). Tegenover deze groei van het arbeidsaanbod staat een onzekere vraagontwikkeling. De ontwikkeling van de vraag wordt bepaald door de groei van het bruto nationaal produkt en de ontwikkeling in de arbeidsproductiviteit. Voortgaande automatisering kan leiden tot een grote uitstoot van arbeidskrachten, ook in de dienstensector. De kans is dan ook groot dat de creatie van werkgelegenheid niet voldoende zal zijn om het groeiende arbeidsaanbod op te vangen. Als beleidsinstrument naast het creëren van werkgelegenheid blijft dan herverdeling van werk over. Deeltijdarbeid, herverdeling van werk op vrijwillige basis, zou dus een florissante toekomst moeten hebben.

In de tweede plaats zijn er de sociaal-culturele ontwikkelingen in de richting van individualisering en emancipatie. Het gangbare leefpatroon, waarin mensen huwen en kostwinner respectievelijk huisvrouw worden, is bezig te veranderen. Het aantal niet of niet meer gehuwden neemt toe. Van de gehuwde vrouwen werkt 23%; het gemiddelde aandeel van een tweede inkomen in het huishoudinkomen bedraagt 30% 2). Dat is geen bijverdienste meer, maar de basis van de financiële onafhankelijkheid van de gehuwde vrouw en bovendien een substantiële bijdrage aan het inkomen van het huishouden. Uiteraard is de financiële zelfstandigheid van de gehuwde vrouw veelal nog beperkt, aangezien haar inkomen klein is in vergelijking tot dat van haar man.

Het is echter de vraag of de arbeid van de vrouw niet in de toekomst een veel belangrijker rol zal gaan spelen. Een voortgaande emancipatie van de vrouw, bij voorbeeld door een stijgende deelname aan beroepsarbeid, betekent een vermindering van haar afhankelijkheid van haar echtgenoot en dus een toenemende financiële zelfstandigheid. De combinatie van beroepsarbeid met verzorgingsarbeid laat meestal geen veertigurige werkweek toe. Vanuit de emancipatiebeweging wordt daarom een kortere (25-urige) werkweek voor vrouwen en mannen bepleit 3). Door mid-

del van deeltijdarbeid kan vooruitgelopen worden op de algemene arbeidstijdverkorting.

Het is van belang te bedenken wie er in deeltijd zullen gaan werken. Vaak wordt bij deeltijdarbeid gedacht aan gehuwde vrouwen. Indien deeltijdarbeid zich zou beperken tot de groep gehuwde vrouwen, kan er van herverdeling van werk nauwelijks sprake zijn. Gehuwde vrouwen werken op dit moment overwegend niet of in deeltijd. Bijgevolg valt er weinig te verdelen. Ook wat betreft emancipatie kan men grote vraagtekens plaatsen bij een beleid dat slechts gericht is op deeltijdarbeid van gehuwde vrouwen. Zowel de Emancipatieraad als de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid hebben gewezen op de wenselijkheid om deeltijdarbeid zowel bij mannen als vrouwen te stimuleren en op alle niveaus gelijkmatig mogelijk te maken 4).

Uit een beleidskeuze voor herverdeling van arbeid door middel van deeltijdarbeid volgt dat deeltijdarbeid niet langer mag worden gezien als bijverdienste, maar beschouwd moet worden als zelfstandig middel van bestaan. Het is duidelijk dat slechts weinigen van één deeltijdinkomen een gezin kunnen onderhouden. Een deeltijdinkomen is derhalve een individueel inkomen. In een huishouden kunnen verscheidene personen een deeltijdinkomen inbrengen. Zij verwerven daarmee een grote mate van financiële zelfstandigheid ten opzichte van elkaar.

Wanneer in het beleid gekozen wordt voor herverdeling van arbeid door middel van deeltijdarbeid, heeft dit consequenties

* Stafmedewerker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. De auteur dankt ir. J. C. van Ours, drs. M. A. L. van der Palen en drs. H. A. van Stiphout voor hun kritische opmerkingen.

1) J. A. H. Bron, *Arbeidsaanbodprojecties 1980-2000*, WRR, serie Voorstudies en achtergronden, nr. 21, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1980.

2) Sociaal en Cultureel Planbureau, *Inkomen en rondkomen*, Sociale en culturele studies, nr. 2, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1981, blz. 66-67.

3) Emancipatie Commissie, *Advies arbeid*, Rijswijk, 1980.

4) WRR, *Vernieuwingen in het arbeidsbestel*, Rapport aan de Regering, nr. 21, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1981, blz. 69-70; Emancipatieraad, *Reactie op werkgelegenheidsplan, eerste versie*, 's-Gravenhage, juni 1982, blz. 13.

voor het beleid met betrekking tot de rechtspositie van de deeltijdwerker. Hier beperk ik mij tot de rechtspositie op het gebied van de sociale zekerheid. De begroting van Sociale Zaken stelt: „Het inkomensbeleid in de secundaire sfeer zou in elk geval mede moeten uitgaan van de situatie dat man en vrouw beiden deeltijdarbeid verrichten” 5). Dit wil zeggen dat in de sociale zekerheid geen verschil in behandeling mag ontstaan tussen kostwinnershuishoudens en tweeverdienershuishoudens. Ook het verschil tussen gehuwden en niet-gehuwden verdient een kritische beschouwing, aangezien er een samenhang mag worden verondersteld tussen het gehuwd, kostwinner en voltijdwerker zijn enerzijds en tussen het niet-gehuwd, niet-kostwinner en deeltijdwerker zijn anderzijds. Uitgaande van deze samenhang zal in dit artikel vooral de niet-gehuwde, niet-kostwinnende deeltijdwerker worden vergeleken met de gehuwde, kostwinnende voltijdwerker.

In de huidige regelingen wordt uitgegaan van een grotere draagkracht van ongehuwden, die immers geen gezin behoeven te onderhouden. Hiervan mag bij deeltijdarbeid niet meer worden uitgegaan. Een deeltijdwerker verenigt in zich zelf de rollen van kostwinner en verzorger. Gedurende de tijd dat hij werkt, wint hij de kost voor de tijd dat hij zich zelf verzorgt. Faciliteiten ten behoeve van echtgenoten van werknemers behoren daarom of wel te vervallen, of wel in gelijke mate beschikbaar te zijn voor het andere ik (de verzorgende rol buiten werktijd) van de deeltijdwerker. Dit andere ik neemt immers de plaats van de verzorgende echtgenoot in. Een deeltijdwerker moet dus worden gezien als een halve kostwinner plus een halve huisvrouw. Voorts zullen deeltijdwerkers gezien moeten worden als alleenstaanden, eventueel als alleenstaanden binnen een samenlevingsverband. Mensen die een niet-traditionele rolverdeling kiezen, zullen namelijk veelal het huwelijk als onderhoudscontract met de bijbehorende rolverdeling niet aangaan.

In het navolgende zal de rechtspositie van deeltijdwerkers in de sociale zekerheid nader worden onderzocht en zullen, waar mogelijk, alternatieven worden aangegeven vanuit het uitgangspunt dat deeltijdarbeid een zelfstandig middel van bestaan vormt. Overigens, ook wanneer deeltijdarbeid een bijverdienste is, verdient dit inkomen bescherming in de vorm van uitkeringsrechten. Wat is immers de legitimiteit van een sociaal zekerheidsstelsel dat wel de laatste f. 3.000 van een kostwinner met een inkomen van f. 60.000 beschermt, maar niet de eerste f. 3.000 van een gehuwde vrouw, bij wie het totale gezinsinkomen misschien veel lager is?

Uit deze inleiding kunnen twee criteria voor de toetsing van de rechtspositie van deeltijdwerkers worden afgeleid, namelijk:

- gelijke behandeling van kostwinnershuishoudens en tweeverdienershuishoudens;
- gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwden.

Met name de eis tot gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwden wordt ook rechtstreeks ondersteund door de voor Nederland bindende EG-richtlijnen op dit gebied 6).

Directe uitsluiting van deeltijdwerkers

Onder directe uitsluiting wordt verstaan een bijzondere behandeling van deeltijdwerkers, alleen omdat zij deeltijdwerkers zijn. Op tal van onderdelen van arbeidsvoorwaarden worden deeltijdwerkers achtergesteld. De verplichting tot het betalen van het minimumloon geldt bij voorbeeld niet ten aanzien van werknemers die minder dan eenderde van de tijd werken. Hier beperk ik mij echter tot de sociale zekerheid.

Van verzekering in de Werkloosheidswet (WW), de Wet op de arbeidsongeschiktheid (WAO) en de Ziekwet (ZW) zijn zij uitgesloten die doorgaans op minder dan drie dagen per week bij dezelfde werkgever in de huishouding werkzaam zijn. Van deze bepaling zijn met name de gezinshulpen de dupe.

De eisen die worden gesteld om voor een uitkering in aanmerking te komen aan het aantal gewerkte dagen voorafgaand aan de werkloosheid zijn discriminerend ten aanzien van deeltijdwerkers. In de WW en de Wet werkloosheidsvoorziening (WWV) wordt een dienstverband van ten minste 130 dagen geëist, hetgeen voor deeltijdwerkers naar rato verminderd wordt. Er geldt

echter een minimum van 65 dagen. Een deeltijdwerker die één dag per week werkt, moet derhalve 65 weken gewerkt hebben; een voltijdwerker slechts 26. In de Algemene arbeidsongeschiktheidswet (AAW) geldt een minimum voor het inkomen in het jaar voorafgaand aan de arbeidsongeschiktheid van f. 4.186. Ook hier vallen deeltijdwerkers uit de boot.

Ook het begrip passende arbeid is voor deeltijdarbeid van belang. Wanneer een ex-voltijdwerker zich nog slechts voor deeltijdwerk beschikbaar stelt, vervalt doorgaans het recht op uitkering. Ex-deeltijdwerkers mogen slechts voltijdwerk weigeren indien hun deeltijdwerk in de betreffende bedrijfstak gebruikelijk is. Gehuwde vrouwen kan soms een uitkering worden geweigerd, wanneer zij na hun ontslag zo'n uitgebreide taak in de huishouding vinden dat zij niet geacht worden werkloos te zijn.

De minimumdagloonbepaling in de WAO (een vloer op het niveau van het netto minimumloon) is op iedereen van toepassing, behalve op mensen die minder dan de normale tijd werken (deeltijdwerkers en onregelmatige werkers).

Ook het heen en weer rekenen tussen dag- en maandlonen is een wisseltruc die deeltijdwerkers geld kan kosten. De premiefranchise in de WAO is bij voorbeeld op dagbasis gedefinieerd (f. 91 per dag), terwijl de uitkering per week of per maand geschiedt en door de koppeling aan de AAW deels per jaar is gedefinieerd (m.b.t. de inkomenseis). Nemen we twee werknemers, die in respectievelijk 2 en 5 dagen per week f. 500 verdienen. De deeltijdwerker betaalt premie over f. 318, de voltijdwerker over f. 45. Bij arbeidsongeschiktheid wordt de AAW-uitkering voor de voltijdwerker aangevuld tot 80% van het minimumdagloon (f. 493,28 per week), voor de deeltijdwerker tot 80% van het dagloon (f. 400 per week). De deeltijdwerker betaalt dus 7 maal meer premie voor f. 93 minder uitkering per week.

In de Ziekfondswet zijn deeltijdwerkers (nog) normaal verzekerd. Enige tijd geleden bestonden plannen om deeltijdwerkers uit het ziekenfonds te weren, omdat zij te weinig premie betalen (9,1% van het loon). Toen de Ziekfondsraad zich realiseerde dat dan ook de premiebetaling zou vervallen, terwijl het merendeel van de deeltijdwerkers via een achterdeur, namelijk als mee-verzekerde van hun echtgenoot, toch in het ziekenfonds zou terugkomen, is het verder stil geworden rond deze plannen. Zo niet bij de ziektekostenregeling van de rijksvoorziening. In het kader van de bevordering van deeltijdarbeid heeft ex-minister Wiegel bepaald dat deeltijdwerkers een uitkering krachtens de „interimregeling ziektekosten ambtenaren” zullen krijgen naar rato van de werktijd 7). De interimregeling is echter een uitkering die tot doel heeft tegemoet te komen aan de werkelijke ziektekosten. Dit komt bij voorbeeld tot uiting in het vervallen van het uitkeringsrecht voor iemand die op andere wijze al verzekerd is. De gereduceerde uitkering voor deeltijdwerkers leidt tot rare gevolgen, aangezien voor andere categorieën werknemers het behoeftebeginsel wordt gehanteerd.

Stel A en B hebben een gelijk salaris op voltijdbasis. A is gehuwd en werkt in voltijd. B werkt halve dagen en is niet gehuwd; hij zorgt als deeltijdwerker voor zich zelf. A ontvangt op basis van zijn behoeften één interimuitkering voor zich zelf en één voor zijn vrouw. B ontvangt op basis van evenredigheid een halve interimuitkering. A ontvangt derhalve vier maal zoveel als B bij een tweemaal zo grote behoefte. Het resultaat is een uitkeringsverschil dat niet verklaarbaar is vanuit het behoeftebeginsel, dat de basis is van de interimregeling. Het verschil is ook niet verklaarbaar vanuit het evenredigheidsbeginsel. Zowel vanuit het behoeftebeginsel als vanuit het evenredigheidsbeginsel zou B bij een halve werktijd half zoveel als A behoren te ontvangen. Het treurigste van alles is dat bovenstaande regeling werd bedacht in het kader van het bevorderen van deeltijdarbeid.

5) Begroting van het Ministerie van Sociale Zaken, Tweede Kamer, zitting 1981, 17 100, hoofdstuk XV, nr. 2, blz. 16.

6) Richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid.

7) *Staatscourant*, 11 augustus 1981, nr. 151, blz. 2.

Uit het bovenstaande kan de volgende conclusie worden getrokken. Een goede rechtspositieregeling voor deeltijdwerkers kan niet samengaan met de uitsluiting van deeltijdwerkers uit bepaalde regelingen. In principe behoren de rechten naar rato van het aantal gewerkte uren en dus naar rato van het inkomen te gelden. Waar het echter rechten betreft waarbij voor voltijdwerkers geen band tussen inkomen en rechten bestaat, dient die band bij deeltijdwerkers ook niet aangebracht te worden. Dit zal vaak het geval zijn bij voorzieningen met een behoefte karakter. In principe heeft een deeltijdwerker dezelfde behoeften als een voltijdwerker, zij het dat de schaal van zijn huishouding (alleenstaande, eventueel alleenstaande in samenlevingsverband) kleiner kan zijn dan die van een voltijdwerker met een gezin. Waar voor voltijdwerkers bepaalde minimum- of bodemvoorzieningen gelden, dienen deze evenzeer te gelden voor deeltijdwerkers. Bodemvoorzieningen hebben immers bij uitstek het karakter van een behoeftevoorziening.

Betalingen door een werkgever aan een werknemer ten behoeve van zijn echtgenoot of andere gezinsleden ondermijnen het loonkarakter van het arbeidscontract (het loon is de betaling voor geleverde diensten) en zijn in strijd met het principe van gelijk loon voor gelijke arbeid. Zowel in het arbeidscontract als in de sociale zekerheid werken zulke betalingen door de samenhang tussen deeltijdarbeid en niet-kostwinnerschap discriminerend ten opzichte van deeltijdwerkers. Hiermee zijn we echter op het terrein van de indirecte discriminatie van deeltijdwerkers aangeland.

Indirecte uitsluiting van deeltijdwerkers

Onder indirecte uitsluiting wordt verstaan een bijzondere behandeling van deeltijdwerkers op grond van eigenschappen die met deeltijdarbeid samenhangen. Hieronder vallen bepalingen op grond van kostwinnerschap. Hoewel de verschillende wetten elk een eigen kostwinnersbegrip kennen, stemmen zij hierin overeen dat zij deeltijdwerkers vrijwel altijd van kostwinnerschap uitsluiten. Niet als kostwinner worden aangemerkt, betekent in de WW en de WWV geen recht op het minimumdagloon. In deze wetten is een gehuwde man automatisch kostwinner en ontvangt daarbij een minimumdagloon naar rato van zijn werktijd. Anderen moeten minimaal voor 50% in het inkomen van een huishouding voorzien of minimaal 35 jaar zijn. Bovendien is in de WWV de gehuwde vrouw van uitkering uitgesloten indien zij geen kostwinner is volgens in de WWV bepaalde criteria. De AAW kent een in naam sexe-neutrale kostwinnersbepaling. Het inkomen uit deeltijdarbeid van een gehuwde vrouw wordt vrijwel volledig gekort op de kostwinnerstoelag van haar arbeidsongeschikte echtgenoot.

Een goede rechtspositieregeling voor deeltijdwerkers, die herverdeling van arbeid stimuleert, zal het kostwinnerschap anders moeten benaderen, en wel zo, dat deeltijdwerkers en tweeverdieners niet benadeeld worden ten opzichte van voltijdwerkers en kostwinners. Beter dan in de marge te gaan sleutelen aan bestaande regelingen, kan worden ingegaan op de nieuwe plannen voor de integratie van de werkloosheidsregelingen.

Deeltijdarbeid in nieuwe loondervingsregelingen

Momenteel staat de integratie van de werknemersverzekeringen in een algemene loondervingswet sterk ter discussie. In een algemene loondervingswet wordt op langere termijn wellicht geen onderscheid meer gemaakt naar de oorzaak van de loonderving. Arbeidsongeschikten en werklozen hebben dan gelijke rechten. Er wordt gesproken over een uitkering op grond van de duur van het arbeidsverleden, maar concrete voorstellen zijn er nog nauwelijks.

De ambtelijke werkgroep Heroverweging Sociale Zekerheid heeft in twaalf varianten het zogenaamde twee-trajectenstelsel gepresenteerd, dat de basis kan vormen van een algemene loondervingswet 8). In het twee-trajectenstelsel wordt het inkomen opgedeeld in een eerste traject tot het sociaal minimum en een tweede traject boven het sociaal minimum. In de sociale zekerheid is op het eerste traject het behoeftebeginsel van toepassing

en op het tweede traject het verzekerings- of evenredigheidsbeginsel. De ambtelijke werkgroep heeft verzuimd het bestaan van deeltijdwerkers serieus te nemen. Dit komt onder meer tot uiting in het feit dat de inkomstentabellen geen inkomens lager dan het minimumloon vermelden 9). Onduidelijkheden in de voorstellen noodzaken tot interpretatie. Zelfs bij de meest optimistische veronderstellingen komen tweeverdienershuishoudens in deeltijdarbeid er slecht af.

De algemene structuur van de voorgestelde twaalf varianten is de volgende. De uitkering bestaat uit een basisvoorziening welke individueel wordt vastgesteld op basis van de behoeften van de uitkeringsgerechtigde (samenstelling van het inkomen van het huishouden). Voorts wordt over het gedeelte dat boven de basisvoorziening van kostwinners uitkomt een evenredige uitkering verstrekt. De varianten verschillen door verschillende keuzen voor de hoogte van de basisvoorzieningen en het uitkeringspercentage in het tweede traject. Ook worden verschillende veronderstellingen gedaan over de mate waarin het inkomen van een eventuele partner gekort wordt op de uitkering van de kostwinner. Voorts worden in algemene termen gesproken over de wenselijkheid van anti-cumulatiebepaling om de samenloop van twee uitkeringen of een uitkering en inkomen binnen een huishouden te verhinderen.

De hier te leveren kritiek geldt voor elk van de twaalf varianten. In een zo kort bestek is het echter niet zinvol ze allemaal onder de loep te nemen. Daarom beperk ik mij hier tot variant nr. 8, die door de opstellers als de meest wenselijke wordt gezien. De basisvoorziening bedraagt hier 70% van het netto minimumloon. Kostwinners bij de „echte minima” krijgen een aanvulling tot 100% van het netto minimumloon. Ten gevolge van anti-cumulatiebepalingen kan echter de 70% basisuitkering gekort worden tot 50%. Het uitkeringspercentage in het tweede traject bedraagt 50%. Het inkomen van de partner en het bovenminimale inkomen van de kostwinner worden voor 70% gekort op de aanvulling van de kostwinner.

De ambtelijke werkgroep doet geen duidelijke uitspraken over wie er recht hebben op de basisvoorziening. Evenmin wordt duidelijk of de basisvoorziening een vaste uitkering is of een uitkering evenredig aan het gederfde loon in het eerste traject. Deze vragen zijn van belang voor deeltijdwerkers en gehuwde vrouwen.

Allereerst de vraag wie recht hebben op de basisvoorziening. Voor kostwinners en alleenstaanden is dit vrij duidelijk. Voor gehuwde of samenwonende partners is dit minder duidelijk. Wanneer iedereen in aanmerking komt voor de basisvoorziening, betekent dit in feite een basisinkomen voor alle gehuwde vrouwen die de moeite nemen zich bij het arbeidsbureau in te schrijven. Gezien de beoogde bezuinigingen kan dit niet de bedoeling zijn. Het antwoord op de tweede vraag, of de basisvoorziening een vaste of een evenredige uitkering is, is moeilijker. Voor een vaste uitkering pleit het woord „basisvoorziening”, dat een minimale vloer suggereert. Wanneer de basisvoorziening een evenredige uitkering van 70% zou zijn, betekent dit dat deeltijdwerkers met een loon lager dan het minimumloon beneden het bestaansminimum voor een alleenstaande kunnen zakken. Dit is in strijd met de opvatting dat het twee-trajectenstelsel een omvattende sociale verzekering beoogt. In de AAW, die de Werkgroep tot voorbeeld gediend heeft, is in het eerste traject sprake van evenredigheid (de uitkering is 80% van de „grondsag”, die gelijk is aan het gederfde inkomen met bepaalde maxima). Laten we hier van de meest optimistische (niet noodzakelijk ook de meest waarschijnlijke) veronderstelling uitgaan dat de basisvoorziening een echte basisvoorziening, dus een vloer, is, waarop al-

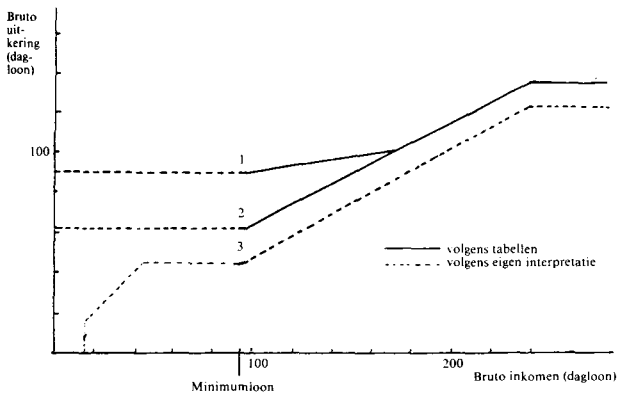
8) *Heroverweging collectieve uitgaven*, samenvattend rapport, Tweede Kamer, zitting 1980-1981, nr. 16625, nr. 4. Voor een bespreking van de voorstellen zie: L. Kootstra, „Heroverweging van loondervingsregelingen; naar een twee-trajectenstelsel?” en „De gevaren van het twee-trajectenstelsel”, serie „Onzekere Zekerheid”, nr. 9 en 10, *Intermediair*, 2-4 en 30-4, 1982, jaargang 18, nr. 13 en 17.

9) *Heroverweging collectieve uitgaven*, op. cit. blz. 53-61.

leenstaanden en kostwinners altijd recht hebben en partners in een huishouden voor zover ze inkomen hebben gedeerd.

De hierboven gehanteerde interpretatie leidt tot een samenhang tussen inkomen en uitkering die weergegeven is in figuur 1. In alle figuren is uitgegaan van „echte kostwinners”, dat wil zeggen zonder verdiensten van de partner. Er zijn steeds bruto bedragen gehanteerd.

Figuur 1. Relatie tussen gedeerd inkomen en uitkering volgens variant 8 van de Werkgroep Heroverweging voor kostwinners (1), alleenstaanden (2), partners in een huishouden onder anti-cumulatiebepalingen (3)

Laten we om te beginnen de kostwinner bekijken. Hij is goed af met een basisvoorziening, terwijl alles wat hij meer verdiende dan het minimum tot uiting komt in een stijging van de uitkering. De alleenstaande is al minder goed af. Hij krijgt weliswaar een basisvoorziening, maar wat hij meer verdiende dan zijn basisvoorziening komt pas tot uiting in zijn uitkering als hij het minimumloon overschrijdt. Het behoeft geen betoog dat deze lage inkomens verdiend worden door deeltijdwerkers. Een huishouden van twee (in deeltijd) werkende partners is nog slechter af. Zij worden beiden behandeld volgens de „partnercategorie”. Partners hebben in de ogen van de ambtelijke werkgroep slechts bijverdiensten.

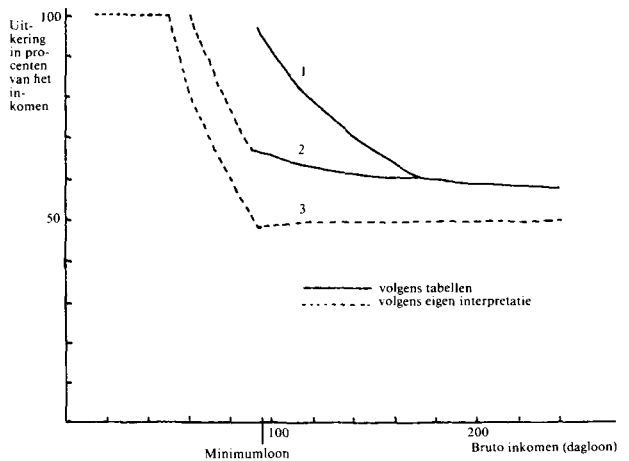
Een voorbeeld maakt de verhoudingen duidelijk. Een kostwinner met een dagloon van f. 140 valt na werkloosheid terug tot f. 97. Twee in deeltijd werkende partners met samen hetzelfde inkomen moeten het doen met samen circa f. 68. Tenzij voor hen een vloer gecreëerd wordt, vallen zij dus terug beneden het bestaansminimum. We mogen aannemen dat de regering bereid is op dit punt een correctie aan te brengen in de voorstellen, maar bestaat die bereidheid nog steeds wanneer de samenlevende deeltijdwerkers niet beneden het bestaansminimum zakken? Een kostwinner met een dagloon van f. 185 (twee maal het minimumloon) valt bij werkloosheid terug tot f. 108, terwijl twee deeltijdwerkers het samen met ca. f. 90 moeten doen (10).

De ambtelijke Werkgroep heeft terecht gemeend te moeten uitgaan van een zogenaamde „sliding scale”, waardoor hogere inkomens een geringer percentage van hun inkomen als uitkering krijgen dan lagere inkomens. Dit staat in tegenstelling tot de huidige sociale wetten volgens welke de uitkering een vast percentage bedraagt. Figuur 2 toont echter dat de „sliding scale” voor partners veel steiler verloopt dan die voor kostwinners. Alleenstaanden nemen een tussenpositie in.

De ongelijke behandeling van met name kostwinners en tweeverdieners is het gevolg van een kromme redenering. De ambtelijke werkgroep denkt er wel aan de basisvoorziening te verminderen voor personen met een geringere behoefte, maar vergeet deze vermindering ook toe te passen bij het vaststellen van de hoeveelheid inkomen waarop het tweede traject van toepassing is. Hier is plotseling sprake van gelijke behandeling: voor iedereen begint het tweede traject boven de kostwinnersbasisvoorziening.

Ook in deze voorstellen voor een nieuw stelsel blijkt het kostwinnersbegrip herverdeling van arbeid door middel van deeltijd-

Figuur 2. Uitkering in procenten van het gedeerd inkomen volgens variant 8 van de Werkgroep Heroverweging (sliding scale) a)

a) 1 = kostwinner; 2 = alleenstaande; 3 = partners.

arbeid te belemmeren. Van feministische zijde wordt aangedrongen op individuele uitkeringen zonder differentiatie naar geslacht, burgerlijke staat of samenlevingsvorm. Met name in confessionele kring bestaan hiertegen grote bezwaren. Ook van feministische zijde wordt echter aangedrongen op (langdurige) overgangsmatregelen om traditionele kostwinnershuishoudens te beschermen (11). Het loont derhalve de moeite te zoeken naar kostwinnersbepalingen die niet als discriminerend ervaren behoeven te worden. Dit lijkt tegenstrijdiger dan het is.

Kostwinnersbepalingen die de herverdeling van arbeid niet belemmeren; een alternatief

Volgens de filosofie die aan het twee-trajectenstelsel ten grondslag ligt, wordt het inkomen verdeeld in een „basisgedeelte” en een „luxe gedeelte”. Op het basisgedeelte is de solidariteitsgedachte van toepassing. De behoeften kunnen verschillen afhankelijk van de leefsituatie. Het basisgedeelte moet voor 100% gegarandeerd zijn. Op het luxe gedeelte is de verzekerings- of evenredigheidsgedachte van toepassing. Hierover wordt een uitkering gegeven die in verhouding staat met de hoogte en de duur van de premiebetaling. Door de opdeling in twee trajecten wordt een zogenaamde „sliding scale” mogelijk, waardoor het uitkeringspercentage voor de hogere inkomens afneemt.

In het hier gepresenteerde alternatief bestaat een uitkering uit een basisuitkering plus een evenredige uitkering over dat deel van het inkomen dat uitstak boven de basisvoorziening. Het onderscheid tussen deze wijze van opdelen van de trajecten en de wijze die de ambtelijke werkgroep in zijn voorstellen hanteert lijkt subtiel, maar is het niet. Het tweede traject van de ambtelijke werkgroep begint boven de kostwinnersbasisvoorziening; in het hier beschreven alternatief begint het tweede traject boven de voor het individu relevante basisvoorziening.

De hoogte van de basisvoorziening moet individueel worden bepaald. Uitgaande van de in de Algemene Bijstandswet (ABW) gehanteerde normen kan men de waarden 100% en 70% van het minimumloon kiezen voor respectievelijk kostwinners en alleen-

10) Zie ook M. Bruyn-Hundt, *Gelijkheid van man en vrouw in de sociale verzekeringen*, *Beleid en Maatschappij*, september 1981, jg. 8, nr. 9, blz. 262-272.

11) Emancipatie Commissie, *Advies arbeid*, op. cit., *Man/Vrouw/Maatschappij. Een alternatief voorstel voor een geïntegreerde werkloosheidsregeling als eerste stap op weg naar een inkomensdervingsverzekering*, Zeist, juni 1981.

staanden. Voor partners in een huishouden zou hieruit de waarde van 50% van het minimumloon kunnen worden afgeleid. Er doen zich echter enkele complicaties voor.

In de eerste plaats zijn kostwinners vaak niet volledig kostwinner en is er ook een inkomen van de partner dat in zekere mate, maar niet volledig, het kostwinnerschap ondergraaft. Dit kan tot uitdrukking worden gebracht door het inkomen van de partner af te trekken van de basisvoorziening van de kostwinner. Dit impliceert niet dat dit inkomen volledig op de uitkering van de kostwinner gekort wordt. Hierop wordt teruggekomen.

In de tweede plaats kan een basisvoorziening van 50% van het minimumloon voor partners in de praktijk gaan werken als een basisinkomen voor gehuwde vrouwen die de moeite nemen zich bij het arbeidsbureau in te schrijven. Er zijn weinig redenen om onvrijwillig werkloze mannen wel en vrouwen niet de basisuitkering te geven, of om werkloze schoolverlaters wel en werkloze gezinsverlaatsters geen rechten toe te kennen. Van de samenleving mag immers worden verwacht dat zij haar leden in staat stelt om in hun levensonderhoud te voorzien door middel van betaalde arbeid. Voor zover de samenleving in dit opzicht faalt, verdienen onvrijwillig werklozen ten minste een basisvoorziening. Er is echter één belangrijke reden om inconsequent te zijn: er is geen geld voor een basisinkomen voor gehuwde vrouwen, althans, het heeft in de ogen van de beleidsmakers geen hoge prioriteit.

Dit betekent een inbreuk op de solidariteitsgedachte uit het eerste traject. Immers, in de praktijk wordt aan vrouwen het recht op de basisvoorziening ontzegd. Zij moeten solidair zijn met de werkende bevolking, die de collectieve lasten van hun bestaansminimum niet wil dragen. In feite moeten zij dus solidair zijn met kostwinners, die personen onderhouden die uit solidariteit moeten afzien van een eigen inkomen. Op grond van financieringsredenen wordt in dit voorstel de basisvoorziening van partners beperkt tot het gedeerde inkomen, omdat er geen andere mogelijkheden zijn om de onvrijwilligheid van de werkloosheid te toetsen. Het optrekken van de basisvoorziening voor partners tot 50% van het minimumloon behoort een hoge prioriteit te hebben zodra financieringsruimte vrijkomt en zodra een geringere werkloosheid door herverdeling van arbeid het toetsen van de onvrijwilligheid van de werkloosheid toelaat.

Uit de hierboven gegeven overwegingen volgen de volgende basisvoorzieningen (in procenten van het minimumloon):

- alleenstaande: $B_a = 70$;
- partner: $B_p =$ gedeerde inkomen; $B_p \leq 50$ (op korte termijn) en $= 50$ (op langere termijn);
- kostwinner: $B_k = 100 - I_p$ ($I_p =$ inkomen partner).

De uitkeringsstructuur kan als volgt worden samengevat:

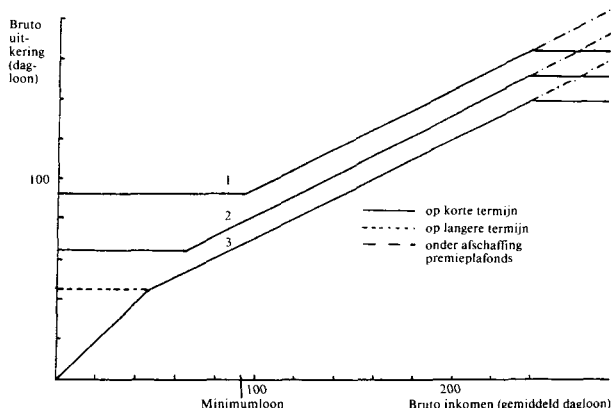
$$U = B + a(I - B)$$

waarin U de uitkering voorstelt, B de basisvoorziening, a het uitkeringspercentage over het tweede traject en I het gedeerde inkomen.

Het uitkeringsverloop van het alternatief is weergegeven in figuur 3. Daarbij is uitgegaan van een uitkeringspercentage van 50% in het tweede traject. Tevens is het verloop van de „sliding scale” getekend in figuur 4. De steilheid van de „sliding scale” is voor verschillende categorieën vrijwel gelijk; de grafieken zijn slechts langs de inkomensas verschoven, hetgeen overeenkomt met de schaal van het huishouden van het betreffende individu.

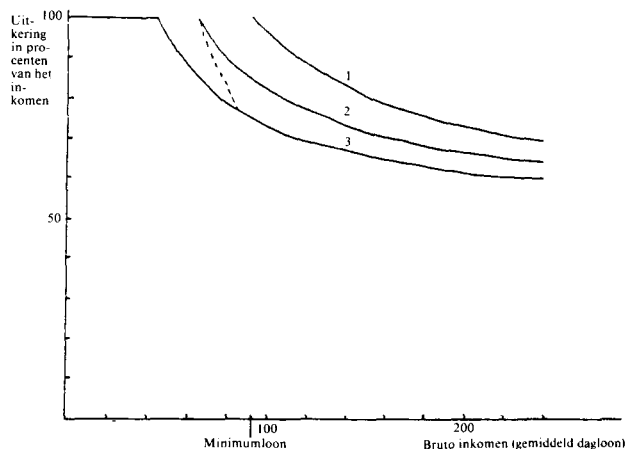
Bij de uitvoering zullen ongetwijfeld problemen ontstaan bij het beoordelen of men te doen heeft met twee alleenstaanden in een huis of met twee partners in een huishouding. Dit probleem kleeft aan elk stelsel dat (mede) uitgaat van de inkomensituatie van een huishouden. Wanneer op langere termijn de basisvoorziening van de partner wordt opgetrokken tot 50% van het minimumloon, zal het financiële belang van de betrokkenen bij het wel of niet bestaan van een „economische eenheid” geringer zijn, zodat zich bij het beoordelen hiervan ook minder complicaties zullen voordoen. Immers, de leden van een huishouding worden in dat geval, als zij dat willen, als zelfstandigen zonder onderhoudsplicht behandeld; alleen het goedkoper zijn van een gemeenschappelijke huishouding dan een zelfstandige huishouding komt in de basisuitkering tot uitdrukking.

Figuur 3. Relatie tussen gedeerde inkomen en uitkering volgens het alternatief voor kostwinners (1), alleenstaanden (2), partners in een huishouden (3) a)

a) Ingeval alleenstaanden volgens de partnercategorie worden behandeld, valt de schuine lijn 2 samen met 3, terwijl het horizontale deel wordt verlengd. Uitkeringspercentage tweede traject is 50%.

Figuur 4. Uitkering in procenten van het gedeerde inkomen volgens het alternatief (sliding scale) a)

a) 1 = kostwinner; 2 = alleenstaande; 3 = partners. In geval alleenstaanden volgens de partnercategorie worden behandeld, wordt hun uitkeringspercentage weergegeven door de stippellijn en het aansluitend deel van lijn 3. Uitkeringspercentage tweede traject is 50%.

Overigens is het de vraag of niet nu al voor ongehuwden in een samenlevingsverband de basisuitkering van de partner 50% behoort te zijn. Bij gehuwden is het duidelijk dat zij in een „economische eenheid” leven: het huwelijkscontract is een onderhoudscontract. Veel ongehuwden wijzen echter bewust en met recht de onderhoudsverplichting af, omdat zij door arbeid in hun eigen zelfstandige bestaan willen voorzien. Het is niet legitiem dat het sociaal-zekerheidsstelsel in de praktijk een onderhoudsverplichting zou opleggen aan mensen die uit vrije wil het bed delen. Dat lijkt op het bevorderen van prostitutie.

De uitvoeringsproblemen kunnen aanzienlijk worden vermindert indien alleenstaanden en partners in een huishouden op gelijke voet behandeld worden. Het meest voor de hand ligt in dit geval dat de alleenstaande wordt behandeld volgens de partnercategorie, met dien verstande dat voor hem een bodemvoorziening geldt van 70% van het minimumloon. Deze bodemvoorziening heeft dezelfde uitwerking als de minimumdagloonregelingen in het huidige stelsel. Consequentie hiervan is dat alleenstaanden met een inkomen van minder dan 90% van het minimumloon allen terugvallen op dezelfde bodemvoorziening van 70% van het minimumloon. De filosofie van het twee-trajectenstelsel (inkomen bestaat uit een basis- en een luxe gedeelte)

wordt door de gelijkschakeling van alleenstaanden en partners in een huishouden enigszins ondergraven. Vanuit een andere optiek zijn echter weer argumenten voor gelijkschakeling te vinden. De hogere basisvoorziening voor kostwinners kan worden gezien als een overgedragen basisvoorziening van de vrouw aan de man. Dit zal in de volgende paragraaf worden aangetoond. De kostwinnersbasisvoorziening ontstaat doordat de vrouw „vrijwillig” afstand doet van haar recht op inkomen uit arbeid. Bij alleenstaanden is van een dergelijke overdracht geen sprake.

Toetsing van het alternatief

Aangetoond moet nu worden dat de kostwinnersbepaling in dit alternatief niet leidt tot verschil in behandeling van tweeverdienershuishoudens ten opzichte van kostwinnershuishoudens en van gehuwden ten opzichte van ongehuwden. Het laatste is eenvoudig. Het verschil is opgeheven wanneer de begrippen partner en kostwinner onafhankelijk van geslacht en burgerlijke staat worden gedefinieerd en zodra gehuwde vrouwen volledig recht op hun basisvoorziening verwerven. Het verschil in behandeling van tweeverdienershuishoudens ten opzichte van kostwinnershuishoudens, in dit artikel het belangrijkste, vereist een omvangrijker beschouwing.

Het effect van de kostwinnersbepaling is dat aan paren van wie een der partners vrijwillig (vrijwel) werkloos blijft, de mogelijkheid wordt gegeven om de basisuitkering van de vrijwillig werkloze partner niet te laten vervallen, maar (gedeeltelijk) over te dragen aan de andere partner, waardoor zijn basistraject wordt verlengd (2).

Het voordeel hiervan voor de kostwinner is dat de vrijwillige werkloosheid van zijn vrouw niet leidt tot het vervallen van haar basisvoorziening bij werkloosheid van de kostwinner. Het nadeel is echter dat het tweede traject van de kostwinner pas begint boven het minimumloon. Was zijn vrouw onvrijwillig werkloos, en hij dus geen kostwinner, dan behield zij haar basisvoorziening, terwijl zijn tweede traject al bij 50% van het minimumloon begon te tellen. Stel, dat de man het minimumloon verdiende. In de kostwinnersrol ontvangt hij het hele minimumloon. In de partnerrol ontvangt hij (bij een uitkeringspercentage van 50% in het tweede traject) 75% van het minimumloon; daar staat tegenover dat zijn (werkloze) vrouw een inkomen heeft van minimaal 50% van het minimumloon.

De term „vrijwilligheid” behoeft in dit verband enige toelichting. Vrijwilligheid betekent in dit verband niet dat de eens gemaakte keuze voor de aan het huwelijk verbonden rolverdeling gemakkelijk zou zijn terug te draaien. De huisvrouwenrol, en daarmee het gebrek aan kansen op de arbeidsmarkt, zijn sterk historisch bepaald en voor het individu niet onmiddellijk veranderbaar. Vrijwilligheid betekent in dit verband niet kunnen of willen werken, omdat (in het verleden) gekozen is voor een bepaalde rolverdeling. Vandaar dat deze „vrijwillige” werkloosheid niet leidt tot het vervallen van de basisvoorziening van de gehuwde vrouw, maar tot het overdragen ervan aan de kostwinner, conform de gekozen rolverdeling.

Doordat de kostwinnersbasisvoorziening feitelijk bestaat uit de eigen plus de overgedragen basisvoorziening ontstaat een gelijke behandeling van kostwinners en tweeverdieners. Stel bij voorbeeld het inkomen van de kostwinner gelijk aan dat van twee deeltijdwerkers (man en vrouw samen: $I_k = I_m + I_v$). De uitkering van de kostwinner bedraagt dan $U_k = B_k + a(I_k - B_k) = 100 + a(I_k - 100)$. De uitkering van een „partner” bedraagt $U_p = B_p + a(I_p - B_p)$, zodat beide deeltijdwerkers samen ontvangen:

$$\begin{aligned} U_m + U_v &= B_p + a(I_m - B_p) + B_p + a(I_v - B_p) \\ &= 50 + a(I_m - 50) + 50 + a(I_v - 50) \\ &= 100 + a(I_m + I_v - 100) \\ &= U_k \end{aligned}$$

De behandeling van tweeverdieners en kostwinners is derhalve gelijk, want een gelijk huishoudinkomen leidt tot een gelijke uitkering. Aangezien de inkomensituatie van het individu c.q. huishouden hier als norm geldt, is het nodig te rekenen met maandlonen in plaats van met daglonen. Op deze wijze is een optimale vrijheid mogelijk in de indeling van werktijden (b.v. alle dagen

vier uur of eens per twee weken een volle werkweek) en in de onderlinge verdeling van de betaalde arbeid binnen een huishouden. (Zie ook het eerder aangehaalde voorbeeld met betrekking tot de WAO-premie). Ter wille van de vergelijkbaarheid zijn in de figuren 3 en 4 gemiddelde daglonen gehanteerd.

Wanneer één der deeltijdwerkers (v) minder verdiende dan 50% van het minimumloon, wordt de ander (m) automatisch kostwinner. De uitkering van m bedraagt dan:

$$\begin{aligned} U_m &= B_k + a(I_m - B_k) \\ &= (100 - I_v) + a(I_m - (100 - I_v)) \end{aligned}$$

De uitkering van v bedraagt:

$$U_v = B_v = I_v$$

Het huishoudinkomen bedraagt dus:

$$\begin{aligned} U_m + U_v &= (100 - I_v) + a(I_m - (100 - I_v)) + I_v \\ &= 100 + a(I_m + I_v - 100) \\ &= U_k \end{aligned}$$

Ook in dit geval is er dus sprake van een gelijke behandeling van tweeverdieners en kostwinners.

Wanneer de partner van een kostwinner met een uitkering (in deeltijd) gaat werken, wordt haar inkomen gedeeltelijk gekort op de uitkering van de kostwinner. Gaan werken wordt hierdoor niet ontmoedigd. Het kortingpercentage kan als volgt worden gevonden:

$$\begin{aligned} U_k &= B_k + a(I_k - B_k) \\ &= 100 - I_v + a(I_k - (100 - I_v)) \\ &= 100 + a(I_k - 100) - (1 - a)I_v \end{aligned}$$

De uitkering van een kostwinner zonder partnerinkomen bedraagt:

$$U_k = 100 + a(I_k - 100)$$

Van het inkomen van de partner wordt dus het gedeelte $(1 - a)$ gekort op de uitkering van de kostwinner. Als het uitkeringspercentage a over het tweede traject 60% bedraagt, wordt 40% van de inkomsten van de partner op de uitkering van de kostwinner gekort, tot de kostwinner geen kostwinner meer is op het moment dat de partner de helft van het minimumloon verdient. Het basistraject van de kostwinner bedraagt $(100 - I_v)$; als de vrouw 50 of meer verdient, zakt de kostwinner tot de gewone basisvoorziening van 50%.

Tot slot nog een opmerking over de financierbaarheid. Deze wordt voor een belangrijk deel bepaald door het uitkeringspercentage in het tweede traject. Een waarde van 40% tot 70% ligt voor de hand. Bij een waarde van 70% worden de uitkeringen die behoren bij lonen tot driemaal het minimumloon, hoger dan de huidige uitkeringen (voor kostwinners) en daarboven lager. Bij een waarde van 40% ligt dit punt bij 1,5 maal het minimumloon. Voor partners in een huishouden liggen deze bedragen de helft lager; voor alleenstaanden, indien behandeld als aparte categorie, op 0,7 maal dit niveau. Hoe lager het uitkeringspercentage, des te geringer de kosten. De verzekeringsgedachte raakt bij een laag uitkeringspercentage wel erg ver op de achtergrond. Het stelsel werkt dan sterk nivellerend naar beneden toe. Als er bezuinigd moet worden, dan moet de pijn eerlijk gespreid worden en moeten de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Dit betekent dat de eerstverdiende gulden meer bescherming verdient dan de laatste. In dit geval betekent dit dat het uitkeringspercentage in het tweede traject bij bezuiniging omlaag moet.

Het is de vraag of in een stelsel waarin de solidariteitsgedachte een grotere rol gaat spelen dan tot nu toe gebruikelijk is, de

12) Een dergelijk uitgangspunt is ook gekozen in de Nota *Op Weg*, Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 15 835, nrs. 1-2.

maximumpremiegrenzen (een maximaal inkomen waarover premie geheven c.q. uitkering verstrekt wordt) gehandhaafd kunnen blijven. Bij de huidige maxima worden de kosten van de solidariteit immers vooral op de middengroepen (tot circa twee maal modaal) afgewenteld. Bij het verdwijnen van de premiegrenzen verschuiven de lasten naar de hogere inkomens. Bijkomend voordeel van het afschaffen van de premiegrenzen is dat voor werkgevers het loonkostenverschil tussen deeltijdwerkers en voltijdwerkers grotendeels vervalt, hetgeen een belangrijke rem op deeltijdarbeid in hogere functies (mannen!) wegneemt 13).

Conclusie

Als het aan de politieke partijen ligt, geniet herverdeling van arbeid door middel van deeltijdarbeid ruime steun. In de programma's van verschillende grote politieke partijen (CDA, VVD, D'66) wordt gepleit voor het bevorderen van deeltijdarbeid. De PvdA geeft in haar partijprogramma de voorkeur aan algemene arbeidstijdverkorting boven de bevordering van deeltijdarbeid 14). In het Werkgelegenheidsplan van maart 1982 wordt een duidelijke keuze gemaakt voor deeltijdarbeid als instrument voor herverdeling van werk. Twee motieven spelen bij het bevorderen van deeltijdarbeid een belangrijke rol. Door herverdeling van schaarse arbeid moet de (her-)inschakeling van werklozen en arbeidsongeschikten mogelijk worden; voorts moet de herverdeling van werk de emancipatie van de vrouw bevorderen.

Indien het bevorderen van deeltijdarbeid onderdeel van het regelingsbeleid vormt, zou dit gevolgen moeten hebben voor het beleid met betrekking tot de rechtspositie van deeltijdwerkers, met name in de sociale zekerheid. Men kan immers niet verwachten dat werknemers naast een deel van hun inkomen ook hun bestaanszekerheid inleveren. Of wordt gekozen voor uitkeringen op basis van evenredigheid aan het inkomen of op basis van behoeften, is vanuit het oogpunt van deeltijdwerkers van secundair belang. Van primair belang is dat de keuze consequent wordt gehanteerd. Een uitkering voor voltijdwerkers op basis van behoeften en voor deeltijdwerkers op basis van evenredig-

heid aan de werktijd, zoals de interimregeling ziektekosten voor ambtenaren, is een schoolvoorbeeld van hoe het niet moet.

Kostwinnersbepalingen beperken veelal de mogelijkheid om in deeltijd te gaan werken zonder bestaanszekerheid in te leveren. Ook hier is echter sprake van een niet-consequente toepassing. In een twee-trajectenstelsel is het zeer wel mogelijk kostwinnersbepalingen toe te passen indien de uitkeringen voor personen met geringere behoeften op schaal worden verkleind, dat wil zeggen dat niet alleen de uitkering in het eerste traject lager is, maar dat ook de uitkering over het tweede traject bij een evenredig lager bedrag begint.

Weliswaar is het ook mogelijk in de sociale zekerheid personen volledig individueel en ongeacht hun behoeften te behandelen volgens het verzekeringsprincipe en degenen die uit de boot vallen te verwijzen naar de bijstandswet. Maar ook in dat geval ontkomt men er niet aan bij de sociale dienst de inkomenssituatie van het huishouden in aanmerking te nemen (althans, volgens de huidige normen van de ABW). In de praktijk betekent dit dat een werkloze partner na deeltijdarbeid al gauw beneden een individueel bestaansminimum terechtkomt, terwijl na verloop van tijd (WW, WWV) de uitkering geheel stopt, omdat de sociale dienst oordeelt dat het huishoudinkomen voldoende is. Bijgevolg is het onder een dergelijk regime voor samenlevende partners niet mogelijk elk door middel van deeltijdarbeid in het eigen levensonderhoud te voorzien. Dit laatste kan alleen wanneer ook de ABW een individuele uitkering verstrekt. Een stelsel dat gebaseerd is op de verzekeringsgedachte (80%) en bovendien een individueel bestaansminimum garandeert van 50 à 70% van het minimumloon is weliswaar denkbaar, maar wellicht erg luxueus.

Roel Jansweijer

13) Ministerie van Binnenlandse Zaken, *Rapport van de werkgroep Financiële Effecten Deeltijdarbeid (FEDA)*, juli 1980.

14) I. Lipschits, *Verkiezingsprogramma's 1981*, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1981, blz. 12, 86, 311, 424.